

Яцканич Н.М.

викладач,

Ужгородський національний університет

ВАЛЕНТНІСТЬ ЯК НАСЛІДОК РОЗВИТКУ ДІЄСЛІВНИХ КАТЕГОРІЙ

Поняття валентності є одним з центральних питань сучасних наукових праць та лінгвістичних досліджень. Наша доповідь розглядає поняття «перехідності» та «валентності» предикату, висвітлює питання його категорії. Об'єктом дослідження є валентні дієслова у французькій мові, які керуються прийменниками «*de*» та «*à*».

Перша частина нашої публікації присвячена теоретичному обґрунтуванню поняття «перехідності» дієслів. В процесі викладання/вивчення французької мови вчені та мовознавці розрізняють «перехідні» та «неперехідні» дієслова. Й хоч такий поділ предикату відображений у працях більшості науковців, існує дві точки зору щодо їх розуміння. Частина вчених констатують, що перехідне дієслово узгоджується як з прямим так і непрямим додатком, а неперехідним вони вважають предикат без доповнення. Інші ж науковці виокремлюють дієслова, які вимагають після себе прямий додаток, як перехідні, тоді як неперехідними вважають ті, які не вимагають прямого доповнення, тобто ті предикати, які не приймають жодного іншого додатку, окрім непрямого. Та чи можливо ґрунтовно проаналізувати вищезгадані формації, керуючись таким водночас «подвійним» та суперечливим поділом? На даному етапі вважаємо за доцільне звернутися до поняття валентності, що, в свою чергу, сприятиме дослідженню предикативних зв'язків та дозволить нам сформулювати власну точку зору щодо даних утворень.

Проблемне питання валентності дієслів є предметом дослідження чималої кількості вітчизняних та закордонних науковців (Андерш Й.Ф., Вихованець І.Р., Гонтар Т.Ф., Леута О.І., Теньєр Л., Фейє Ж. та ін.). Така посилена зацікавленість серед мовознавців пояснюється тим, що «основним у побудові структури пропозиції вважається предикат, який містить в собі макет побудови майбутнього речення та програму набір позицій для семантичних наповнювачів» [4, с. 25].

Поняття валентності виникло як наслідок розвитку дієслівних категорій. Вперше виокремив та обґрунтував його Л. Теньєр, вважаючи валентність властивістю виключно дієслова. Вчений розглядає її як зв'язок предикату з певною кількістю відповідних актантів (*actants*). Сутність валентності – це число актантів, якими здатне керувати дієслово [8, с. 238]. *Актантами* Теньєр називає «*особи або предмети, які, тією чи іншою мірою, беруть участь в процесі*» [8, с. 102] й кількісно обмежує їх до трьох елементів (підмет, додаток, непрямий додаток). Тоді як дієслова без актантів, на думку вченого, виражають процес, що розгортається сам по собі та не має учасників. Інші компоненти речення Теньєр називає «сирконстантами» (*circonstants*), які виражають обставини (місця, часу, способу дії і т.д.), за яких відбувається дія [8, с. 102]. Вчений також пропонує певний поділ дієслів, який базується на їх валентності, тобто на кількості яктантів, якими керує предикат: невалентні – дієслова без актантів (відомі в традиційній граматиці як «безособові») [8, с. 239], одновалентні (або «неперехідні») [8, с. 240], двовалентні – предикати з двома актантами (або ж «перехідні») [8, с. 242] та тривалентні – дієслова з трьома актантами [8, с. 255].

Для з'ясування ефективності такого поділу розглянемо наступні приклади речень: (1) *Il pense à son avenir.* (2) *Elle rêve de congé.* (3) *Il donne son livre à sa soeur.*

(4) *Elle parle de sa fille à sa mère*. На нашу думку, теорія Теньєра виявляється досить дієвою, адже дозволяє нам розрізняти дієслова *penser à qqc/qqn*, *rêver de qqc/qqn* (приклади 1,2) та *donner qqc à qqn*, *parler de qqc/ à qqn* (приклади 3,4), які ми, відповідно, аналізуємо як дво- та тривалентні, вважаючи непрямі додатки, введені прийменником «*de*» «актантами, що дещо суперечить типології Теньєра, який визначає їх як «сирконстанти».

Разом з тим, щоб занадто не віддалятися від традиційної термінології та щоб наша праця була доступною ширшому загалу з методологічної точки зору, ми б радили вдаватися радше до терміну «додаток» з його класичними відмінностями – прямий (*complément d'objet direct (COD)*) та непрямий (*complément d'objet indirect (COI)*), аніж до поняття «актант» (*actant*).

Таким чином, можемо зробити висновок, що валентність дієслів включає в себе як прямі додатки (*COD*), так і непрямі (з прийменниками «*à*» та «*de*» (*COI à*, *COI de*). Додатки ж, форма яких керується предикатом, розглядаються як сумісні доповнення до конкретних дієслів. Непрямі додатки (*COI*) мають сталу форму: деякі вводяться прийменником «*à*», а інші – прийменником «*de*», тоді як значення прямого додатку (*COD*), за відсутності прийменників, визначається його місцезнаходженням в реченні. Отже, якщо ми знову звернемося до прикладу (4) *Elle parle de sa fille à sa mère*, то можемо проаналізувати дієслово «*parler*» як предикат з двома додатками: «*de sa fille*» – непрямий додаток з прийменником «*de*» («*COI de*») та «*à sa mère*» – непрямий додаток з прийменником «*à*» («*COI à*»).

Список використаних джерел:

1. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
2. Гонтар Т.Ф. До проблеми валентності мовних одиниць // Мовознавство. – 1995. – № 2-3. – С. 17-21.
3. Загнітко А.П. Структура та ієрархія валентних значень дієслова. – К.: НМК ВО, 1990. – 64 с.
4. Леута О.І. Валентнісно-інтенційні характеристики як основа сполучуваності дієслів у складі синтаксичних структур // Проблеми граматики і лексикології української мови. – Київ: НПУ ім. Драгоманова. – 1988. – С. 25-31.
5. Теньєр Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 654 с.
6. Colombat B., 2003. «La problématique de la transitivité dans la traduction grammaticale latine». Histoire Epistémologie Langage (HEL), t. 25, fasc. 1, Paris: SHESL, p. 151-172.
7. Conseil de l'Europe, 2001. Cadre européen commun de référence pour les langues – apprendre, enseigner, analyser, évaluer. Paris: Didier.
8. Tesnière L., 1965 (1959). Eléments de syntaxe structurale. Paris: Klincksieck.